

Montfort Demonstration School for
the Deaf and Blind, Limbe, Malawi

Waar begin je? En waar eindig je?

Wat is nodig om theologen adequaat voor te bereiden op het werkveld waarin zij als professionals werkzaam zullen zijn en hoe onderhoud je die professionaliteit? In dit slotartikel maken we een balans op.

Over welke werkvelden voor theologen hebben we het? Wat zijn belangrijke actuele en toekomstige ontwikkelingen voor dat werkveld? Welke aanbevelingen doen de verschillende auteurs ten aanzien van initieel en post-initieel onderwijs voor theologen? En wat moet er nu praktisch worden gedaan? Die laatste vraag is een uitdagende vraag: in de verschillende bijdragen wordt veel overwogen en overdacht, maar is het mogelijk een stap verder te zetten in termen van handelen?

De verschillende bijdragen bevestigen opnieuw het beeld dat theologen hun werkveld vinden in diverse sectoren van de samenleving. Niet alleen in de kerk of in het onderwijs, ook bij justitie en defensie, in het welzijnswerk, bij de media en bijvoorbeeld als ondernemer in consultantspraktijken. Alleen al door de diversiteit van deze sectoren en van de verschillende rollen die de theoloog daarin kan hebben, is het een uitdaging voor theologisch onderwijs een een-

duidelijk profiel van 'de theoloog', een eenduidig beroepsbeeld, te formuleren als basis voor opleidingen. De vraag is: wie is eigenlijk de afnemer van de theoloog? Dat is zeer divers. Dat is niet alleen een kerkelijk betrokken gemeentelid, maar ook een zinzoeker op straat, een cliënt in een zorginstelling, de journalist op zoek naar duiding en ga zo maar door.

Uitdagende ontwikkelingen

Naast de diversiteit in beroepsbeelden is er ook een aantal ontwikkelingen in samenleving, kerk en theologie die de opleidingen uitdaagt. In alle bijdragen resoneren de bekende ontwikkelingen mee: individualisering, de-institutionalisering, secularisering, multiculturalisering, pluralisering, nieuwe vormen van spiritualiteit, bricolage enzovoorts (in de woorden van Walton). Van oudsher wordt de theologie als discipline betrokken op het geloven van mensen en het spreken over God. Meer en meer wordt door genoemde ontwikkelingen de theologische dis-

cipline betrokken op het zoeken naar zin en de mogelijkheid van het transcendente. Die twee betrekkingen sluiten elkaar zeker niet uit, maar de beweging is duidelijk: de theologie dient haar inbedding steeds vaker te zoeken in het gegeven dat mensen zingevingsvragen hebben: de geloofsvraag en de Godsvraag worden in dat kader van de zingevingsvraag gesteld en niet in de eerste plaats meer in het kader van Gods openbaring in Schrift en belijdenis. Mede tegen deze achtergrond heeft de religiewetenschap op een steeds groter groeiende belangstelling kunnen rekenen en heeft de theologie ten opzichte van die tak van wetenschap haar eigen positie te bepalen.

Als gevolg van deze beweging komt het narratieve paradigma in de theologie meer en meer centraal te staan. Waar is zin, geloof, God te ontdekken in de persoonlijke biografieën van mensen? Hoe kan de individuele zoektocht van mensen zinvol in verband gebracht worden met het spreken over God in de kerk? Hoe houd je het uit met particuliere (geloofs)opvattingen in een context van multireligiositeit? Waar liggen zin, geloof en God besloten in het grotere narratief van een samenleving en haar (populaire) cultuur?

'Messy context'

De universele zingevingsvraag als bedding voor de theologie en het narratieve paradigma als hoofdstroom van het theologisch bedrijf: dat is kort samengevat het beeld van de belangrijkste ontwikkelingen die het werkveld en de opleiding van theologen hoofdzakelijk bepalen. Bij deze ontwikkelingen worden overigens ook

kritische vragen gesteld. Zo besluit Schilderman zijn bijdrage in dit nummer met een indringende vraag bij een situatie waarin de theologie wordt gedomineerd door een narratief paradigma: *'Wat hebben theologen te vertolken als ze met hun aanstaande clientèle [de theologiestudenten] het geheim gemeen hebben dat ze nog aan zichzelf hopen te onthullen?'* De ontwikkelingen, de kritieken erop, in combinatie met de diversiteit in 'afnemers' van de diensten van de theoloog maken het noodzakelijk dat theologen zich blijven professionaliseren gedurende hun loopbaan. Dat vertaalt zich onder andere in de ontwikkeling van systemen voor permanente educatie, maar bijvoorbeeld ook in specialismevorming binnen het veld van de geestelijke verzorging.

Hoewel er nog steeds ruimte is voor en behoefte is aan theologiebeoefening met de kerkelijke geloofsgemeenschap als bedding, moet de theologie ontegenzeggelijk zich steeds meer verhouden tot geloven en (geloofs)gemeenschappen die niet of minder kerkelijk of institutioneel verbonden zijn. Dat is overigens ook de opdracht van geloofsgemeenschappen zelf, om dienstbaar te zijn in wat Geertsema noemde de *'messy context'* met *'messy situations'*.

Dubbele reactie

De aanbevelingen van de verschillende auteurs liggen in het verlengde van de hierboven geschetste ontwikkelingen. Theologische opleidingen moeten de hedendaagse zingevingsvragen thematiseren en toekomstige theologen helpen om gevoeligheid en taal te ontwikkelen voor levensbeschouwelijke of existentiële vragen in samenleving en cultuur. Het theologisch >

bedrijf heeft dus een transformatie tot publieke theologie: niet een hermeneutische lezing van de traditie, maar hermeneutische communicatie met het publiek van vandaag dient centraal te staan (Ganzevoort). Tegelijkertijd is uit de bijdrage van Geertsema af te lezen dat er nog steeds behoefte is aan wat Ganzevoort noemt een kerygmatische monoreligieuze benadering van theologiebeoefening: de theologie dient de aansluiting bij de christelijke religieuze gemeenschap als belijdende gemeenschap te behouden. Hier valt dus een dubbele reactie op en mogelijk een dubbele waardering van de ontwikkeling naar een meer narratief paradigma in de theologie te ontwaren.

Hoewel de waardering verschillend kan uitvallen, helder is dat theologen in spe, of ze nu hun bedding zoeken in een (kerkelijke) geloofsgemeenschap of in de universele zoektocht naar zin, goed thuis moeten zijn in de (populaire) cultuur. Onder andere deze vereiste betekent dat de theologie stevig verbonden moet zijn met andere disciplines die precies het lezen van de cultuur helpen mogelijk te maken: de andere geesteswetenschappen en de sociale wetenschappen voorop. Tegelijkertijd werken theologen in het werkveld veelvuldig samen met andere specialisten zoals artsen, psychologen en soms ondernemers. Om al deze redenen dienen theologische opleidingen interdisciplinariteit hoog in het vaandel te hebben. Daarbij hoort ook het meer op elkaar betrekken van hbo- en wo-theologie en het ontwikkelen van ondernemerschap als theoloog.

Concrete curriculumplanning?

Vorig jaar, in 2013, verscheen het boekje *De theologie gevierendeeld* onder redactie van Stephan van Erp en Harm Goris. Het boekje bevat acht verschillende bijdragen over vier spanningsvelden die bepalend lijken te zijn voor de huidige (katholieke) theologiebeoefening in Nederland. Het gaat om (1) de relatie van de theologie tot de geesteswetenschappen, (2) de plaats van de dogmatiek in het theologisch curriculum, (3) het beeld van de theologie in de media, en (4) de aansluiting van de opleidingen

bij de beroepsmarkt van de zorg. Aanleiding voor het schrijven van het boekje was de observatie dat de beoefening van universitaire katholieke theologie sterk aan het veranderen was. Het is interessant om de bevindingen in dit themanummer naast die van *De theologie gevierendeeld* te leggen.

Waar in verschillende bijdragen van dit themanummer de interdisciplinaire benadering van de theoloog wordt bepleit, wordt in *De theologie gevierendeeld* vooral het onderscheidene van de theologie ten opzichte van andere geesteswetenschappen betoogd. Er moeten vrijplaatsen en theologen als vrijdenkers blijven, die andere geesteswetenschappen en andere taalvelden in de samenleving van een kritische reflectie voorzien. Die eigenstandige rol van de theoloog houdt overigens het leven van de straat niet buiten de deur. Ook in *De theologie gevierendeeld* wordt bepleit dat bijvoorbeeld de dogmatiek in het theologisch curriculum zich niet heeft te beperken tot geïsoleerde autoriteitsvragen en waarheidsvragen maar juist ook

oog moet hebben voor actuele, hedendaagse godsvragen in verbinding met levend geloof. Met name waar het gaat om de theologische opleiding tot geestelijk verzorger constateert *De theologie gevierendeeld* dat deze veel sterker dan nu op rapport gebracht moet worden met de werkelijkheid van de instituties waarbinnen de geestelijk verzorgers werkzaam zijn; evenals in dit themanummer wordt daar een pleidooi gevoerd voor meer interdisciplinariteit en ondernemerschap.

Opvallend is dat zowel de bijdragen in dit themanummer als de bijdragen in *De theologie gevierendeeld* nauwelijks toekomen aan hele praktische aanbevelingen voor de theologische opleidingen: concrete aanwijzingen voor aanpassing van curricula ontbreken. Dat heeft ongetwijfeld te maken met het korte bestek waarbinnen de auteurs in dit themanummer hun overwegingen uit de doeken hebben moeten doen. Maar tegelijkertijd laat het zien dat het niet zo eenvoudig is om de stap naar concrete curriculumplanning te maken. Het lastige zit hem in de diversiteit van het werkveld waarvoor opgeleid wordt en de diversiteit in beroepsbeelden die daarmee corresponderen.

Geen eenduidig beroepsbeeld

Naast centrale competenties is de basis voor opleidingen gelegen in een specifiek beroepsbeeld: wie is de theoloog, wat kan de theoloog en wie is geholpen met de theoloog? Een opleiding is geholpen met een eenduidig en scherp beroepsbeeld. De uitdaging voor de theologische opleiding is deze, dat ze niet kan rekenen op een eenduidig beroepsbeeld maar juist moet rekenen met een pluriform, dynamisch en een

Montfort-school, Limbe, Malawi

steeds van kleur verschietend beroepsbeeld. Dat maakt dat praktische aanbevelingen voor curricula heel moeilijk te geven zijn. Waar begin je en waar eindig je? Wat moet er praktisch worden gedaan? Dat is nog niet zo helder geworden.

Denklijnen

In deze bijdrage is wel een aantal denklijnen duidelijk geworden. Hieronder willen we deze in de vorm van vier stellingen poneren. De denklijnen kunnen namelijk op zichzelf weer ter discussie gesteld worden en soms zijn ze reeds daadwerkelijk ter discussie gesteld in

ditzelfde themanummer. Maar voortdurend vragen stellen bij denkrichtingen behoort op zichzelf tot het wezen van theologiebeoefening en is misschien wel van alle tijden.

1. De universele zingevingsvraag is de bedding voor hedendaagse theologiebeoefening en het narratieve paradigma is daarin een wezenlijk uitgangspunt.
2. Theologische opleidingen moeten hedendaagse zingevingsvragen thematiseren en toekomstig theologen helpen om gevoeligheid en taal te ontwikkelen voor levensbeschouwelijke of existentiële vragen in samenleving en cultuur.
3. De theologiebeoefening dient stevig verbonden te zijn met andere disciplines die het lezen van de cultuur helpen mogelijk te maken en ondernemerschap en samenwerking in het werkveld met professionals van andere disciplines bevorderen.
4. De theologiebeoefening moet ruimte herbergen voor verschillende verhoudingen tot

kerkelijke en/of belijdende geloofsgemeenschappen: zowel een kritisch gedistantieerde houding, een kritisch betrokken houding en een gelovig kerygmatische houding. <

Literatuur

Van Erp, S. & Goris, H. (red.) (2013). *De theologie gevierendeeld – vier spanningsvelden voor de theologiebeoefening in Nederland*. Nijmegen: Valkhof Pers.

Jos (dr. A.) de Kock is godsdienstpedagoog en is als universitair docent verbonden aan de Protestantse Theologische Universiteit (www.pthu.nl). Hij is onderzoeker bij het Onderzoekscentrum voor Jeugd, Kerk en Cultuur (www.ojkc.nl), chief editor van Journal of Youth & Theology (www.iasym.net) en tevens lid van de redactie van Handelingen. adekock@pthu.nl

Henk (dr. H.M.) van den Bosch is als docent beroepsvorming en supervisor verbonden aan (het seminarium van) de Protestantse Theologische Universiteit. Hij is lid van de redactie van Handelingen. hmvandenbosch@pthu.nl

Montfort-school, Limbe, Malawi >

